

Igor Škamperle

Sneg na zlati veji

Založništvo tržaškega tiska (Devin 4), Trst 1992

Čeprav je roman *Sneg na zlati veji* prozni prvenec, je - pričakovano, saj poznamo Škamperleta kot lucidnega esejističnega erudita - zelo kultivirano in stilno izbrušeno berilo, v katerem se prepleta kar nekaj tem. Gre namreč za razvojni roman, v katerem avtor z močnim, celo prevladujočim avtobiografskim temeljem govori o (lastnem) odraščanju vse od časov otroške potopljenosti v svet do spoznanja o brezsensilnosti vsakršne heroične akcije, junaštva, doseganja ciljev, ki niso predvsem globoko v notranjosti, torej modrosti.

Prevladujoč ton daje pisanju alpinizem; ta je tako zelo v ospredju, da imamo opraviti v poglavju, ki opisuje najzgodnejše otroštvo, "*ko je bil otrok še otrok*" in se je bal psa, mimo katerega ga je vodila pot, opraviti s tretjeosebim, objektivnim pripovedovanjem. Ker ni gora oziroma so te daleč, bolj kot slutnja nečesa kot pa cilj (potovanja v lastno središče), se glavna oseba - nikakor pa še ne literarni junak - ni do te mere formirala, da bi precejala svet skoz lastno zavest. Vse je neartikulirano, nekako naključno in fragmentarno. Škamperletov domislek - pisati o prvih letih življenja, kot da gre za neko tuje življenje, neko oddaljeno zavest, do katere je zadržan - je zelo učinkovit, hkrati pa mu omogoča spregovoriti o zelo občutljivi in tipično tržaški temi; atmosferi, ki jo čutijo tržaški Slovenci, ki so v lastnem mestu manjšina, k Jugosom pa tudi ne sodijo povsem, saj jim je tuj tako prenapihnen socializem kot tisti, ki se iz njihove matične države vozijo nakupovat "traperice" v njihovo mesto. Škamperletov romaneskni lik je "dvodomen", pozna tako resnično stanje v Trstu kot tudi v zakotni, idilični vasici, kjer prebivajo njegovi slovenski sorodniki, kasneje pa celo živi v Postojni in Ljubljani, zato so mu predsodki z obeh strani tuji; njihovo omenjanje ima izrazito ironičen in humoren učinek. Hkrati ravno neprizadetost in distanca, ki mu jo uspe doseči s tretjeosebim pripovedovanjem, omogočata netendenciozno ukvarjanje z vsemi vpletenimi: Italijani in Slovenci, fašisti in slovenskimi domoljubi, Tržačani in Jugosi - to daje pisanju spravljivo noto. Škamperletov Trst je - tako kot Rožančeva Zelena jama, ki je ravno tako opisana z otroško optiko - tako presečišče večnih, a (še) ne usodnih ali zavezujočih nasprotij.

Po tem obdobju sledimo - zdaj že junaku in osvajalcu (gora in deklin) - v srednjo šolo in na fakulteto; obdobji sta opisani predvsem s plezarijo in ljubezenskimi prigodami in to sta temeljni in najbolj zavezujoči pripovedovalčevi dejavnosti. In če se ljubezen omejuje v glavnem na spogledovanje, drobne nežnosti in nerodnosti, predvsem pa koprnjenje - torej ostaja v mejah običajnih srednješolskih dogodivščin - pa postaja alpinizem vse bolj zaresen, zagrizen in ekstremen, vzponi vse težji in tehnika vse bolj izpiljena. Opisi vzponov so natančni, a ne toliko v opisih preplezanega in zaplezanega, sten in previsov, temveč so ves čas v ospredju notranji boj, vzdržljivost in volja, premagovanje mraza, utrujenosti in lakote, učinkovanje prijateljstva v ekstremnih situacijah, predvsem pa tisti redki občutki polnosti na vrhu, ki se kmalu spet sprevržejo v iskanje nove, še težje stene, ki še lahko prinese zadovoljstvo.

Škamperletov *Sneg na zlati veji* je gotovo roman, ki razvoj glavnega junaka kaže predvsem prek alpinizma. Ob tem je seveda (tudi) alpinistična proza, ki pa bo alpinistom zanimiva predvsem kot pričevanje o občutkih in reakcijah v ekstremnih stanjih in zaradi opisov psihične kondicije, ki jo alpinizem nosi, ne pa kot vodič, s katerim se da preplezati določeno steno ali se na to vsaj pripraviti. Hkrati Škamperle ves čas govori o lastni poziciji v svetu, o odnosu do gore; *Sneg na zlati veji* vsebuje torej takšno refleksijo početja kot na primer Flisarjevi potopisi, le da v tem romanu lovi avtor samega sebe po stenah in zaledenelih in kopnih pobočjih gora, Flisar pa po eksotičnih krajih Afrike in Azije. Isti je cilj, ista tehnika, le rekviziti so drugi.

Hkrati je ob alpinizmu zelo močan indikator junakovega razvoja tudi njegova duhovnost, ki se začne razvijati z vzgojo, spet nekako od zunaj, se potem oprime v srednješolskem obdobju katolištva in na koncu preide v duhovno stanje, kakršno opisujejo in je predpostavka vzhodnih religioznih sistemov. Konec je zunanje akcije, konec osvajanj, potovanje v gore je pripeljalo do točke, ko so gore postale nepotrebne, saj je pot v notranjost na stežaj odprta. Alpinizem in hkrati duhovnost pripeljeta do stanja, ko junak preneha gledati na goro kot na kraj, ki ga vidi predvsem kot sebe, ko pleza nanjo. Ali kot to formulira pripovedovalec ob čakanju na ugodno priložnost za vzpon na Streho sveta: "Gora sama pa je zame nekje onstran, bolje - tam prej, zunaj, v meni ne živi več v obliki vzpona... Tu pod njo se počutim neverjetno domače, morda bolj od vas vseh. Ker ji dopuščam, da je tam brez mene. Tudi gora ima več načinov obstoja, tega najbrž nisi vedel." Alpinizem in duhovnost sta pripeljala do spoznanja, da je mogoče osvajati vrhove tudi brez plezanja, s potjo v notranjost, v kateri postaneta gora in tisti, ki (je) pleza(l) nanjo, eno in isto.

Škamperletov roman ni predvsem pričevanje o poti do modrosti, poti, ki vodi prek alpinizma, ampak je predvsem literatura, ki gradi prvenstveno iz doživetega, najmočnejša doživetja pa so vezana na alpinizem. Škamperle namreč ves čas literarizira, to pa ne na način izmišljije, ki bo z neverjetnimi pogruntavščinami in dopisovanji napetih in heroičnih pasusov naredila branje bolj napeto, temveč predvsem s pomočjo stila. Ta je do te mere izrazit, da lahko rečemo, da so posamezna poglavja pisana v prepoznavnih manirah, da so torej stilizirana do te mere, da lahko v njih

prepoznavamo žanre, načine pisanja, ki jih poznamo iz literarne tradicije; otroštvo se začne v nekakšni bevkovski zgodbi, dijaška doba nosi - predvsem zaradi dolgih refleksij o najvišjem in katolištvu - križarski oziroma dominsvetovski nadih; sledi modernizem oziroma tisto, čemur so rekli včasih "katoliški ekspresionizem"; pripoved, ki se pod vplivom asociacij razlamlja, med opis dogodka "pripluje" spomin, nehotna reminiscenca, ki nas zapelje nekam drugam in potem spet vrne na izhodišče. Argentinski del, torej opis vzpona na goro Araucano, je - seveda! - pisan borgesovsko, z motivom knjige, v kateri so že zapisane usode članov odprave, s šifriranimi rokopisi in tajnimi pisavami, ki spadajo zraven. Zadnji, himalajski del, je posvečen budizmu ter občutenju sveta in človeka v njem kot celote, nerazdvojene in nerazdvojljive; zaradi oponašanja himničnosti vzhodnih tekstov, simbolike in podob je po štimungi zelo blizu Svetinovi poeziji.

Priznati je treba, da Škamperle vse te stile suvereno obvlada, da s stilizacijo ne pretirava, tako da nimamo občutka, da gre za nasilno in od zunaj prinešeno domisljico, ki naj zdaj reši literarnost življenjepisa. Jeziki se dobro zlepijo s pripovedovanim in ustrezajo junakovemu duhovnemu stanju, hkrati so primerno in diskretno dozirani, tako da omogočajo gladko branje. Vprašanje pa je, ali so vsi stili enako literarno učinkoviti - tudi pod predpostavko, da so seveda prefrigano izrabljeni, da noben od njih ni avtentičen, avtorski; ali je mogoče, na primer, napisati berljivo poglavje, ki bi imitiralo socrealizem, ne da bi pretiravali in parodirali? Težko - se pa da napisati zgodbo v obsegu šolskega prostega spisa, kot je dokazal Blatnik z *Dnevom, ko je umrl Tio*.

In ravno tukaj pride do izraza dvojna narava Škamperletovega pisanja, ki je na eni strani fiction, proza, izmišljilja, stvar stila, na drugi pa popis nečesa, kar se je bolj ali manj res zgodilo in kar parodizacijo danes manj učinkovitih stilov preprečuje; tako nekateri tradicionalno pisani deli delujejo suho in s koncem, ki je manieristično nabit s senzualizmom daljnovzhodnega tipa, gost in asociativen, rahlo zavirajo zgodbo. Pa ne zaradi svoje stilne nabitosti, temveč zaradi uporabe "koda" ob hkratni dnevniški naravi pripovedovanega; na eni strani je torej stil, ki je samozažiralen in samozadosten, na drugi dogodki, ki jih je za zgodbo treba povedati.

Podoben problem je vpeljava stranskih, epizodnih oseb, ki so pripeljane prav dnevniško; tam je jasno, za katerega "Janeza" gre, v roman pa mora junak vstopiti z določenimi lastnostmi, nameni, značajem in podobnim. Tako je - s stališča literature - oseb preveč, pa še neizdelane so. Vendar je to posledica dvojne narave pisanja, ki je sicer izredno artikulirano, premišljeno in dosledno; čeprav gre za prvenec - to je za tako dokazano pismenega avtorja, kot je iz esejev poznani Škamperle, kar hecno zapisati - je pisava kultivirana, izbrušena, refleksivna. Nedvomno gre za eno najboljših knjig lanskega leta in enega najboljših prvencev zadnjih nekaj let.

Matej Bogataj